

Olli Mäenpää

12.12.2025

Perustuslakivaliokunnalle

Hallituksen esitys pienten riita-asioiden menettelyä koskevaksi lainsäädännöksi (HE 89/2025 vp)

Esityksen mukaan pienten riita-asioiden menettely olisi käräjäoikeudessa noudatettava oikeudenkäyntimenettely, jossa käsiteltäisiin asuinhuoneiston vuokrasuhteeseen perustuvat riita-asiat, jos riitaa olisi enintään 10 000 eurosta tai jos riidalla ei olisi rahamääräistä arvoa. Käsiteltävän asian tulisi olla riitainen sekä laadultaan ja laajuudeltaan pienten riita-asioiden menettelyyn soveltuva. Perustelujen mukaan on tarkoituksenmukaisen oikeudenhoidon ja oikeusturvankin näkökulmasta perusteltua, että uudenlaista oikeudenkäyntimenettelyä kokeiltaisiin pienessä asiaryhmässä ennen sen mahdollista laajentamista muihin asioihin.

Esitykseen sisältyy laaja ja yksityiskohtainen tarkastelu sen suhteesta perustuslain 21 §:ssä turvattuun oikeusturvaan, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6(1) artiklassa turvattuun oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin sekä näitä oikeuksia koskaan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöön ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöön. Siinä esitettyihin asiantunteviin arvioihin ei ole olennaista huomauttamista perusoikeutena turvatun oikeusturvan ja ihmisoikeutena turvatun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeiden kannalta.

Sääntämisperustelujen yhteenvedossa esitetyn arvion mukaan lakiehdotukset voidaan hyväksyä tavallisen lain sääntämisperustelujensa mukaisesti. Esityksestä olisi kuitenkin hallituksen mukaan aiheellista pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto, koska ehdotettu lainsäädäntö olisi merkittävä uudistus perusoikeusherkällä alalla ja se koskee oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin peruskysymyksiä.

Oikeusturva

Ehdotus on merkityksellinen perustuslain 21 §:n kannalta. Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet, kuten käsittelyn julkisuus, oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta, turvataan saman pykälän 2 momentin mukaan lailla. Perustuslain säännös ei estä sääntämisestä lailla vähäisiä poikkeuksia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta oikeusturvatakeiden asemaa pääsääntönä eivätkä vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (HE 309/1993 vp, s. 74, PeVL 4/2010 vp, s. 3).

Näissä puitteissa voidaan säätää myös yleensä riita-asioissa sovellettavasta oikeudenkäyntimenettelystä poikkeuksia, joilla kevennetään ja yksinkertaistetaan prosessia, etenkin kun niiden tarkoituksena on käsiteltävän riita-asian erityispiirteet huomioon ottaen vahvistaa oikeusturvan saatavuutta, vähentää oikeudenkäyntikuluja ja nopeuttaa käsittelyaikaa. Ehdotetun sääntelyn voidaan katsoa toteuttavan näitä tavoitteita.

Oikeus saada asiansa käsitellyksi toimivaltaisessa tuomioistuimessa

Oikeudenkäymiskaareen lisättäväksi ehdotetun 6 a luvun 1 §:n mukaan tässä luvussa säädetään eräitä pieniä riita asioita koskevista poikkeuksista riita-asian käsittelyyn käräjäoikeudessa. Luvun säännöksiä sovellettaisiin sen 2 §:n mukaan asian käsittelyyn käräjäoikeudessa, jos kantajan vaatimus perustuu asuinhuoneiston vuokrasuhteeseen ja se on pääomaltaan enintään 10 000 euroa.

Lähtökohtana olisi siis asianosaisen oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva tällainen asia käräjäoikeuden käsiteltäväksi riita-asian käsittelyssä yleensä noudatettavassa oikeudenkäyntimenettelyssä ehdotetussa luvussa säädettyin menettelyllisin poikkeuksin. Ehdotettujen menettelyllisten poikkeusten pääasiallisena tarkoituksena on helpottaa asuinhuoneiston vuokrasuhteeseen kohdistuvan riita-asian saattamista käräjäoikeuden käsiteltäväksi ja keventää tällaisten asioiden käsittelyä oikeudenkäynnissä. Näitä tavoitteita voidaan pitää oikeusturvan saatavuuden kannalta pitää perusteltuna sääntelyn kohteena olevien asioiden erityispiirteet ja luonne huomioon ottaen. Ehdotetun sääntelyn voidaan pääasiallisesti arvioida turvaavan asuinhuoneiston vuokrasuhteen osapuolille perustuslain 21 §:n 1 momentissa tarkoitetun oikeuden saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa.

Ehdotetun menettelyllisen kevennyksen soveltamisala muodostuu kuitenkin jossain määrin tulkinnanvaraiseksi, koska sitä ei 2 §:n 2 momentin mukaan sovelletaisi, ”jos se ei ole asian laadun tai laajuuden vuoksi soveliaista”. Perustelujen mukaan tällä väljällä ja ”soveliaisuuden” arviota edellyttävällä ilmaisulla tarkoitetaan riita-asiaa, jossa olisi vaikeita oikeudellisia kysymyksiä. Tällainen asia käsiteltäisiin käräjäoikeuden päätöksellä täysimittaisessa riita-asian oikeudenkäynnissä (s. 40). Rajaus siten osaltaan turvaisi asianmukaisen oikeudenkäyntimenettelyn edellytyksiä oikeudellisesti vaikeammassa riita-asioissa, mitä voidaan pitää sinänsä perusteltuna. Säännöstä olisi kuitenkin täsmällisyyden, informatiivisuuden ja ennakoitavuuden vuoksi välttämätöntä täsmentää perusteluja vastaavasti, koska sen soveltamisella olisi välitön vaikutus sekä oikeudenkäyntimenettelyyn että prosessin osapuolten oikeuksiin ja velvollisuuksiin.

Asianosaisen tulisi 6 §:n 1 momentin mukaan toimittaa haastehakemus, vastaus ja muut asiakirjat käräjäoikeuteen sähköisessä asiointipalvelussa, jollei käräjäoikeus erityisestä syystä salli hänen toimittaa asiakirjaa muulla tavalla. Säännös sisältäisi tältä osin poikkeuksen oikeudenkäymiskaaren 5 luvun säännöksistä ja 9 luvun 3

§:stä, joiden mukaan pääsääntönä riita-asian oikeudenkäynnissä on kirjallinen vireillepano.

Pääsääntöinen velvollisuus sähköisen asiointipalvelun käyttämiseen saattaisi muodostaa menettelyllisen esteen tai ainakin merkittävän kynnyksen etenkin sellaisille asuinhuoneiston vuokrasuhteeseen kohdistuvan riita-asian vireillepanijoille, joilla ei ole riittäviä edellytyksiä, kykyä ja mahdollisuuksia sähköisen menettelyn käyttämiseen. Sähköiset asiointivälineet eivät välttämättä ole myös tosiasiallisesti jokaisen saatavilla. Etenkin vuokrasuhde- ja häätöasioissa tällaisia henkilöitä voi olla tavanomaista yleisemmin. Erityiseen syyhyn perustuva poikkeusmahdollisuus tosin madaltaisi kynnystä.

Perustuslakivaliokunta on pitänyt oikeushenkilön, elinkeinonharjoittajan, ammattimaista perintätoimintaa harjoittavan luonnollisen henkilön sekä oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan velvollisuutta summaarisen haastehakemuksen tekemiseen sähköisesti tavanomaisena ja hyväksyttävänä prosessuaalisena vaatimuksena, joka ei ole ongelmallinen perustuslain 6 ja 21 §:n kannalta (PeVL 4/2018 vp; ks. myös sähköisestä hallinnollisen menettelyn vireillepanosta PeVL 32/2018 vp). Valiokunnan arvioima oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 a §:ssä säädetty velvollisuus kohdistuu kuitenkin erikseen rajattuun oikeudellisten toimijoiden ryhmään, johon kuuluvilla voidaan olettaa ja edellyttää olevan riittävät kyvykkyydet summaarisen haastehakemuksen sähköiseen tekemiseen.

Nyt ehdotetun velvollisuuden kohteena olisivat sen sijaan henkilöt, joiden edellytykset myös tässä suhteessa voivat olla heikommalla muun muassa taloudellisten, sosiaalisten tai terveydellisten rajoitteiden vuoksi. Vaikka erityiseen syyhyn perustuva poikkeusmahdollisuus mahdollistaisi näiden näkökohtien huomioon ottamisen, poikkeusperusteen soveltamiseen sisältyvä harkintavalta ei välttämättä tätä takaa. Lisäksi poikkeusmenettelyn vireillepano käräjäoikeudessa ja asian käsittely siinä voi jo sellaisenaan muodostaa menettelyllisen lisärajoituksen.

Arviossa on oikeusturvan saatavuuden kannalta merkitystä myös sillä, että sähköistä vireillepanoa edellyttävän velvoitteen noudattamatta jättäminen voisi 8 §:n johtaa haastehakemuksen ja siten koko riita-asian tutkimatta jättämiseen. Tämä voisi muodostaa merkittävän menettelyllisen esteen toteuttaen oikeus saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Samalla se rajoittaisi tosiasiallisesti perustuslain 21 §:n 1 momentissa jokaiselle turvattua oikeutta saada asiansa tuomioistuimen käsiteltäväksi, eikä rajoitusta voida pitää vähäisenä.

Sähköisen menettelyn laajentaminen myös oikeudenkäyntimenettelyyn on sinänsä perusteltua riittävän säädösvalmistelun perusteella. On tuskin silti kuitenkaan esitettävissä erityisen painavia perusteluja sen käyttöönottoon juuri pieniä riita-asioita koskevan sääntelyn yhteydessä, koska oikeudenkäyntimenettelyn erityispiirteet eivät sitä juurikaan perustele. Oikeusturvan saatavuuden turvaamiseksi olisi siksi perusteltua, että pienten riita-asioden vireillepanossa noudatet-

taisiin ainakin toistaiseksi oikeudenkäymiskaaren pääsääntöistä menettelyä. Esitetä ei kuitenkaan oikeusturvan takeiden kannalta ole säätää oikeudesta panna tällainen asia vireille myös sähköisesti.

Sähköisessä asiointipalvelussa asianosaista voitaisiin 6 §:n 2 momentin mukaan ohjata noudattamaan sitä, mitä tässä laissa säädetään. Säännös ei siten määrittäisi tuomioistuimelle velvoitetta ohjauksen tai ohjeiden antamiseen, vaan ohjaus olisi harkinnanvaraista. Säännösehdotus sisältää menettelylliseltä kannalta melko ongelmallisen poikkeuksen digipalvelulain 5 §:n 2 momentin säännöksestä, jonka mukaan myös tuomioistuimen on tiedotettava digitaalisissa palveluissaan selkeästi, miten jokainen voi hoitaa asiansa tuomioistuimen kanssa sähköisesti. Koska sähköisen asiointipalvelun käyttäminen voi osalle pienten riita-asioiden menettelyn käyttäjistä muodostaa erityisiä haasteita, tarvittavan ohjauksen antamiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Säännös tulisi siksi muotoilla velvoittavaan muotoon.

Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin

Ehdotettujen menettelyllisten erityispiirteiden voidaan yleisesti arvioiden katsoa vaikuttavan oikeudenkäyntimenettelyn asianmukaisuutta ja oikeudenmukaisuutta vahvistavasti käsiteltävien riita-asioiden erityispiirteet huomioon ottaen. Ehdotetut oikeudenkäyntimenettelyn kevennykset ottaisivat huomioon käsiteltävän riita-asian luonteen. Lisäksi niiden voidaan arvioida tukevan asianosaisen puolustautumisoikeuksia ja oikeusturvaa tällaisen asian käsittelyssä (ks. myös PeVL 12/2019 vp s. 10).

Pienten riita-asioiden erityispiirteet huomioon ottaen on oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeiden kannalta hyvin perusteltua muun muassa 10 §:n mukainen käräjäoikeuden velvollisuus kiinnittää huomiota siihen, että asianosaiset kykenevät tasavertaisesti ajamaan asiaansa. Samoin voidaan arvioida käräjäoikeuden velvollisuutta tehdä asianosaisille tarkoituksenmukaisella tavalla selkoa asian käsittelyn kulusta ja sen ratkaisemisen kannalta merkityksellisistä seikoista. Niin ikään yhteenvedon esittäminen asian ratkaisemisen kannalta merkityksellisistä riidattomista ja riitaisista kysymyksistä (12 §) voi edistää menettelyn asianmukaisuutta.

Lisäksi ehdotetun 16 §:n mukaan asiaa ratkaistaessa saadaan ottaa huomioon kaikki, mitä haastehakemuksessa, kirjallisessa vastauksessa ja lausumassa sekä muutoin on esitetty. Säännöksen tarkoituksena on yksinkertaistaa oikeudenkäyntiä ja helpottaa asian ajamista ilman juristin apua. Se ehkäisisi oikeudenmenetyksiä, koska asianosaisella ei olisi velvollisuutta toistaa esimerkiksi vaatimuksensa perustetta pääkäsittelyssä saadakseen sen ratkaisussa huomioon otetuksi (s. 57). Oikeudenkäyntiasiamiestä koskeva sääntely 15 luvun 2 §:ssä ja kuluriskiä rajoittavaksi tarkoitettu oikeudenkäyntikuluja koskeva sääntely 21 luvun 8 d §:ssä ovat osaltaan menettelyllisiä erityispiirteitä, jotka ovat hyvin perusteltavissa pienten riita-asioiden luonne ja oikeusturvatarpeet huomioon ottaen.

Ongelmattomana oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeiden kannalta ei kuitenkaan voida pitää 13 §:n mukaista käräjäoikeuden toimivaltaa evätä näytön esittäminen myös silloin, jos se on asian asianmukaisen käsittelyn edistämiseksi perusteltua. Ehdotettu eväämisperuste kohdistuisi perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin kuuluvaan oikeuteen tulla kuulluksi. Tältä osin Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on korostanut, että myös yksinkertaistetussa riita-asian tuomioistuinkäsittelyssä on kiinnitettävä erityistä huomiota muun muassa oikeuteen esittää näyttöä ja esitettävän näytön laajuuteen (Pönkä v. Estonia, EIT 2016, kohta 30). Ehdotettu eväämisperuste on tämän oikeuden olennaisen merkityksen kannalta arvioituna määritelty varsin väljästi ja tulkinnanvaraisesti.

Vaikka säännösehdotuksen perusteluja (s. 53) voidaan pitää etenkin prosessinjohdon edellytysten kannalta ymmärrettävinä, käräjäoikeuskäsittelyn tehokkuuden ja joutuisuuden tavoittelu voisi tällä perusteella saada olennaisesti suuremman painoarvon kuin asianosaisen oikeusturvan toteuttaminen. Näytön esittämiseen kohdistuvaa rajoitusehdotusta ei voitane pitää vähäisenä tai välttämättömänä poikkeuksena oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeista. Riittävänä voidaan tältä osin pitää oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 §:n säännöstä, jonka mukaan tuomioistuimen on evättävä muun ohella näyttö, joka koskee asiaan vaikuttamatonta seikkaa tai joka on muuten tarpeeton. Kyseisen säännöksen soveltamiskäytäntö tuomioistuimen prosessinjohdossa on vakiintunutta, ja se tulisi joka tapauksessa sovellettavaksi myös pienten riita-asioiden oikeudenkäynnissä.

Yhdenvertaisuus

Ehdotuksen mukaan pienten riita-asioiden kevennetty menettely olisi mahdollinen vain sellaisissa oikeudenkäynneissä, joissa käsitellään pääoma-arvoltaan enintään 10 000 euron arvoisia asuinhuoneiston vuokrasuhteeseen kohdistuvia riita-asioita. Asuinhuoneiston vuokrasuhdetta koskevien riitojen lisäksi tällaisia yksinkertaisiin riita-asioihin rinnastettavia oikeudenkäyntejä voitaisiin kohdistaa myös moniin vastaavanlaisiin siviilioikeudellisiin riitoihin. Ehdotus voi siten aiheuttaa prosessuaalista eriarvoisuutta tällaisten riitojen osapuolena olevien ihmisten välillä. Sääntelyä on siksi paikallaan arvioida perustuslain 6 §:n 1 momentissa turvattu ihmisten yhdenvertaisuuden kannalta.

Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti todennut, ettei yhdenvertaisuusperiaatteesta johdu tiukkoja rajoja lainsäätäjän harkinnalle pyrittäessä kulloisenkin yhteiskuntakehityksen vaatimaan sääntelyyn (esim. PeVL 20/2017 vp, s. 7). Valiokunta on myös pitänyt jonkinasteiseen erilaisuuteen johtavaa kokeilulainsäädäntöä sinänsä hyväksyttävänä yhdenvertaisuuden kannalta, mikäli kokeilulle on osoitettavissa hyväksyttävä tavoite (PeVL 42/2021, kappale 3).

On todennäköistä, että samanlainen kevennetty prosessi olisi kohdistettavissa erilaisiin luonteeltaan yksinkertaisiin ja taloudelliselta arvoltaan pieniin riita-asioihin,

jotka kohdistuvat muihinkin kuin asumiseen liittyviin yksityisoikeudellisiin suhteisiin. Sääntely voi siten aiheuttaa jonkinasteista erilaisuutta riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyssä. Ehdotettua kevennetyn ja yksinkertaistetun oikeudenkäyntimenettelyn kokeilua voidaan kuitenkin pitää perusteltuna ja sille on esitetty hyväksyttävät tavoitteet. Koska sääntely ei myöskään heikentäisi oikeusturvan saatavuutta tai takeita sen ulkopuolelle jäävissä oikeudenkäyntimenettelyissä, se ei muodostu ongelmalliseksi yhdenvertaisuuden kannalta.

Ehdotetulla kevennetyllä prosessilla voitaisiin ilmeisesti parantaa perustuslain 21 §:ssä edellytettyä oikeusturvan saatavuutta ja prosessin asianmukaisuutta heikentämättä saman perusoikeussäännöksen turvaamia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeita. Kokeilun tuloksia on siten välttämätöntä seurata ja laajentaa pienten riita-asioiden soveltamisalaa, mikäli arvioinnin tulokset ovat myönteisiä.